

УДК 316.42(477)(045)

DOI: 10.36273/2076-9555.2021.12(305).3-6

Микола Сенченко,

директор Книжкової палати України, професор,

e-mail: director@ukrbook.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7445-5185>

Щоб вийти з хаосу, країні потрібно призвати на службу Інтелект

Історія держави складається з низки перемог і поразок із неоднозначним результатом. Іноді переможена країна з гідністю відроджується в іншому геополітичному просторі, а переможець поступово занурюється в безодню хаосу. Велич держави та зрілість народу виявляються у ставленні до історії Вітчизни, для чого потрібно не менше мужності, ніж на полі битви. Не можна відмовлятися від минулого, яким би воно не було, й вихвалити майбутнє, яке не настало.

За життя одного покоління радянську/українську історію так часто переписували, що поява "нової історії" стала неминучою реакцією. Інтерпретувати певну подію по гарячих слідах або за століття вкрай важко через аберацію наближеності чи віддаленості. Час здатний зробити з лиходія святого й навпаки. Залежно від типу пов'язаності багатомірного простору (наприклад, геополітичного чи конфесійного) формується певний образ, тому слід виважено ставитися до історії й не поспішати вчергове її переписувати. Найпростіше оголосити Велику Жовтневу революцію, що зробила величезний вплив на світовий розвиток, "переворотом", а бунт мільйонерів проти мільярдерів, посилений протестним натовпом на київському Майдані, — "Революцією гідності".

Досконалої моделі устрою держави у світі не існує. І радянська система була аж ніяк не ідеальною, проте здійснила величезний вплив на капіталізм, що запозичив у неї елементи планового регулювання економіки та соціальну політику із соціалістичними й комуністичними рисами. Радянська мобілізаційна тоталітарна модель не лише дала змогу здійснити індустріалізацію у стислі терміни, а й відіграла вирішальну роль у порятунку Заходу від фашизму.

Чому ж демократична модель устрою Росії, України та більшості інших пострадянських держав є, по суті, імітаційною і за 30 років не допомогла досягти декларованого високого чи навіть дореформеного економічного рівня, не кажучи вже про інноваційну модель розвитку, необхідну для гідного входження в постіндустріальне суспільство?

Багато західних опонентів заперечують можливість союзу влади й здатної раціонально мислити людини в Східній Європі, вважаючи, що логіка домінує тільки в їхньому суспільстві. Спробуймо спростувати цей погляд і довести, що тимчасовий союз влади, логіки й інтелекту уможливив стрімкий зліт радянської наддержави; що відродження країни неминуче відбудеться, якщо в цьому кровно зацікавлена влада; якщо у владі є державні діячі, які ставлять інтереси Вітчизни вище за власну користь.

Якщо держава має стратегічну мету, від реалізації якої залежить не лише доля Батьківщини, а й,

власне, існування влади, остання вимушена ставити професіоналізм вище за інші якості людини. Наприклад, коли комуністична влада була в чомусь кровно зацікавлена, то закривала очі на дворянське походження. Їй було байдуже, де служив громадянин — в армії Колчака чи в народній банді Махно, був петлюрівцем, кадетом, білим або червоним, вірянином чи атеїстом. Однак коли людина ставала непотрібною, її не рятувало ані пролетарське походження, ані заслуги полум'яного революціонера.

Як тільки тимчасовий союз з Інтелектом виявився зайвим для комуністичної влади, розпочалося стрімке падіння наддержави. І, на жаль, воно не закінчилося з руйнуванням Радянського Союзу, оскільки навіть демократична влада не змогла запропонувати ефективну некорупційну модель розвитку. Так, демократи не застосовують репресивні заходи проти народу, але влада за допомогою найманих політехнологів вбиває душі людей. Низька ефективність урядової політики веде до депопуляції нації, її природного скорочення через високу смертність. І вже важко визначити, коли країна втратила більше громадян — за часів радянських репресій чи в період демократичних перетворень.

Фундаментом західної цивілізації є союз продуктивного Капіталу й Інтелекту, що наймає на службу політичних менеджерів. Саме тут відбулася зустріч продуктивного Капіталу та людини, здатної логічно мислити й генерувати ідеї, які становлять основу західної моделі життя.

Україна має найпротяжніші в Європі території з багатими Надрами та широкою Душею. Проте Надра й Душа виявляються іноді несумісними. Природні багатства часто розбещують, і в Душі згасає енергія Розуму. Що залишається робити: чекати, коли вичерпаються Надра, коли брак нафти й газу та високі світові ціни на енергетичні ресурси змусять Україну думати? Однак чи не буде це надто пізно для нашої країни, "віднесеної вітром" історії?

Яка природа стрімкого зльоту й падіння другої наддержави (СРСР), що заплатила за світове комуністичне панування незліченні жертви? Чому після Другої світової війни, що забрала мільйони життів

радянських людей, за чотири роки країна спромоглася на ще один подвиг — створила наукомістку атомну промисловість, що зміцнила фундамент наддержави? І чому сьогодні замість переходу від мобілізаційної моделі до інноваційної маємо імітаційну модель розвитку? Чому в найдемократичніший спосіб відбувається селекція "еліти", спроможної лише грабувати власну Вітчизну? І відповіді на ці запитання варто знати, аби не загубитися в майбутньому.

Видатний соціолог ХХ ст., професор Гарвардського університету П. Сорокін заклав фундамент теорії конвергенції — учення про еволюційний розвиток суспільства й взаємопроникнення капіталізму та соціалізму, засвоєння переваг суперника.

І комуністичний Китай, що не відмовився від свого минулого, успішно реалізує цю модель, узявши на озброєння зразки радянської доби. Незважаючи на американський "Оскар", найкращим фільмом усіх часів для китайського народу (чверті населення Землі) є радянська кінокартина "А зорі тут тихі". Фільм майже щодня транслюють по одному з державних телевізійних каналів. У китайській традиції непорушним є пріоритет сильної держави над людиною, тому жертвність дівчат і молодих жінок, які були призначені природою для продовження роду, але віддали життя за Вітчизну, є найвищим виявом любові до Батьківщини.

Шокове входження України в капіталізм не сприяло підвищенню рівня життя. Натомість з'явився синдром копіювання економічної й державної політики європейських країн, а влада за допомогою різних політичних вивертів (як-от "мовна політика") розділяє український народ.

Унаслідок масштабних жертв ХХ ст. у Східній Європі не лише було деформовано генетичний код народів, а й зруйновано "реактор" Душі, що виробляє енергію Розуму. Проте влада не усвідомлює масштабів катастрофи.

Майбутнє народжується сьогодні, і його орієнтири потрібні для вироблення сучасних рішень. У багатомірному комунікаційному просторі внаслідок стратифікації різномасштабних процесів утворюються рубежі високої енергетики Душі, де може розгорітися полум'я творення чи руйнування. До цих розжарених горизонтів, що іноді приховані від безпосереднього зорового сприйняття, а отже занурюють у невідоме, спрямовано рух Думки. Чи зможе він наповнити вітрила знання, судити тим, хто зважиться пройти цей шлях, адже так просто сприйняти бурхливий океан ілюзій за царство істини в очікуванні світлого майбутнього... Проте саме цього автор обіцяти не має права. Мету статті буде досягнуто, якщо від руху думки до знання займеться іскра оптимізму, бажання творчої й ділової активності — невичерпний ресурс творення.

Падіння Радянського Союзу було зумовлено системною кризою, в якій найважливіше місце посідала "здичавіла" за залізною завесою свідомість. Здавалося, після здобуття Незалежності місце мобілізаційної моделі, разом із демократією, посяде інноваційна стратегія розвитку країни. Утім, цього не сталося. На відміну від оббурханого "останніми оплотами демо-

кратії" СРСР, який спромігся в найкритичніші й найважчі повоєнні роки створити з нуля інноваційну атомну та ракетно-космічну промисловість, що забезпечила йому статус світової наддержави.

На жаль, дива відбуваються лише в казці. Реалізація інноваційної моделі розвитку в умовах ринкових відносин можлива тільки тоді, коли в цьому кровно зацікавлені влада та бізнес. І в цьому разі Східна Європа "відкрила власну Америку". Століттями бізнес як вид людської діяльності вважали ефективним, якщо він створював норму прибутку в кілька відсотків. Проте коли в кримінально-корумпованій державі вона становить 100—500 відсотків, "еліті в законі" не потрібна енергія Розуму.

А як без Інтелекту можна вижити у глобалізованому світі, де держава відкрита усім викликам і загрозам? І коли здатна мислити людина може запропонувати вихід із критичної ситуації, а імітація дійсності карається найжорстокішим способом — спотворює душі індивідів, призводить до падіння рівня життя та, зрештою, втрати державності. Звідси впливає інший невтішний висновок: падіння економіки української держави не закінчилося й відбувається за сценарієм "безглузлого оптимізму", коли внаслідок імітації бурхливої діяльності вдається лише тимчасово заморозити хаос розпаду.

Це влада дозволила утворитися в бідній країні непристойно багатому прошарку — олігархам, розбещеним високою нормою кримінального прибутку на державних, дешевих людських і природних ресурсах. Щоб вижити в умовах глобальної конкуренції, потрібна конкурентоспроможна економіка, для якої передусім потрібна конкурентоспроможна влада. Проте вітчизняний політикум такої якості не має.

Висновок полягає в тому, що в Україні сформовано таку демократичну модель, яка дає змогу під час нескінченних виборів, що замінили стратегічні цілі країни, продукувати значну частину політичної еліти з найгіршого та найкорисливішого прошарку суспільства, коли найдемократичнішим шляхом до влади може потрапити особа з непереборним тяжінням до привласнення державних коштів чи справжній бандит і за допомогою демократичних процедур захистити свою "честь і гідність".

Влада, не здатна призвати на службу Вітчизні Інтелект, приречена на поразку, ціна якому — утрата державності. Природа контрреформації Східної Європи наочно виявилася в ненависті до людини, спроможної мислити й заперечувати прості рішення. Бездумність — смертельний ворог на здичавілому просторі Східної Європи. Аморальна віра в західні цінності породила міфологічний хаос. Бракує діалогу між тим, хто доносить істину й знання, — транслятором, і тим, хто вміє слухати, — рецептором. Глибокодумна, тямуща людина вмикає Інтелект ученого, а отже стає смертельним ворогом влади, що зробила ставку на іміджмейкерів і медійних кілерів, котрі "бомбардують" народ найдосконалішими політичними та інформаційними технологіями.

У Східній Європі відбулася імітація європейської Реформації (боротьба за совість) та Освіти (тяжіння до правди й честі), котрі на Заході йшли попереду особистої свободи та створили фундамент для цивілізації з надзвичайно високою якістю життя. Унаслідок цього не сталося інтелектуального відродження нескінченного руху Думки, пов'язаного зі значним рухом Капіталу. Східна Європа відсторонилася від Заходу. Не настав очікуваний релігійний ренесанс. Хоча стало модним називати себе вірянами, та реальна кількість справжніх адептів становить лише незначну частку.

"Брати-слов'яни" беруться за справу раніше, ніж починають думати. На безкраїх просторах Східно-європейської рівнини, внаслідок чергової "вічної вагітності" чужими ідеями, знову блукає примара західної демократії. Замість світлого капіталістичного майбутнього вимальовуються неясні контури нової формації. На практиці демократія вийшла трохи не тієї орієнтації — кримінально-корумпованої, коли в умовах стрімкого зниження рівня життя велику частину громадян позбавлено економічної гідності.

"Нове мислення" перетворило Східну Європу на форпост західної брехливої демократії. Пострадянська трансформація закінчилася контрреформацією та утворенням нової світової периферії. Поглибилася цивілізаційна системна криза (влади, військової доктрини, економіки, релігії й моральності). Контрреформація в Східній Європі супроводжується тектонічними зрушеннями в геополітичному просторі християнської цивілізації. Вступ більшості держав Центрально-Східної Європи в Європейський Союз і НАТО змінив суть нової межі в Європі, яка пройшла не лише в географічному, а й у цивілізаційному просторі через різне сприйняття західних цінностей. У більшості країн Заходу до влади прийшли лідери, які опікувалися тим, щоб закони відповідали совісті. Тут політику й приватний бізнес намагаються не змішувати. На Сході домінують "останні оплоти демократії", що використовували символи правового громадянського суспільства в тактичній боротьбі за владу. Вони приватизували загальнонародну власність, прикриваючись злочинним за нормами європейського права принципом — **"влада і бізнес єдині"**.

Україна кидається з одного краю до іншого: то бездумно копіює західну неоліберальну модель, то звертається до націоналізму. Відчувши шок після згасання "манії величі", українські політики натовпами стали записуватися в патріоти. Проте за допомогою патріотизму, що підозріло нагадує провінційний націоналізм, ще нікому у світі не вдалося побудувати багату й успішну державу. Достатньо лише придивитися до українських націоналістів, сп'янілих негаданою свободою, які створили під прапором провінційного націоналізму кримінально-корумповану країну "некомпетентного суверенітету". Місцеві націонал-патріоти успішно виштовхали "самостійну" державу на європейську периферію на початку 1990-х рр. Унаслідок "помаранчевого" бунту мільйонерів проти мільярдерів вони тимчасово повернулися до влади під личиною "чесних" демократів

завдяки закордонним фінансовим джерелам сумнівно-го походження — і знову відкинули країну назад.

Найдефіцитнішим ресурсом у Східній Європі (Україні) є безкорисливий патріотизм, самовіддана праця й інші джерела людської енергії, без яких неможлива творча діяльність. Про відродження національної самосвідомості судять не за нескінченим базіканням "патріотів", а за станом інтелектуальної діяльності (науки та освіти), національних святинь і бібліотек, який у Східній Європі гнітючий.

Бідна країна з багатою і корумпованою владою ніколи не буде членом цивілізованої спільноти. Корупцію можна перемогти тільки зі зміною покоління, коли з'явиться власний пророк Мойсей. Влада, що незаконно приватизувала через свої "сім'ї" загальнонародну власність в особливо великих розмірах, аби розбестити народ, привчила його красти в невеликих масштабах. Для цього знадобилося кілька років, а от на виправлення ситуації потрібно кілька поколінь. Звиклий брати хабарі не відмовиться від цього "хобі" навіть за астрономічного збільшення зарплати. Хабарі насамперед бере той, хто ніколи не зможе заробити гідний капітал професійно.

Що й говорити, рухалися самостійні брати після розлучення, як Лебідь, Рак і Щука — урізнобіч. Росія та Україна — у європейське чи американське майбутнє, а Білорусь — у радянське минуле. А виявилися, врешті-решт, по один бік нової "залізної завіси" через просування НАТО та ЄС на Схід. Попри різну риторіку, слов'янських братів об'єднують загальні підходи до імітації демократії й громадянського суспільства.

Для Східної Європи настав час істини, час позбавитися від крайнощів месіанської величі й самокатування. Щоб надолужити згаяне, потрібно навчитися думати та жити власним розумом. Цивілізаційний підхід має домінувати над геополітикою сили.

Головне багатство Східної Європи полягає не в західних запозиченнях і простих рішеннях, а у виявленні високої творчої енергетики рубежу багатомірного комунікаційного простору. Для відродження Східної Європи немає суто економічної чи політичної стратегії — слід сформувати ефективний комунікаційний простір багатомірної зв'язаності, що продукує творчу енергетику рубежу самовідданою працею освіченої людини.

Західники уперто тягнуть східноєвропейські країни в Європу, інші говорять і пишуть про своєрідну євразійську модель, ризикуючи роз'єднати державу. Однак у багатомірному комунікаційному просторі сучасного світу потрібно одночасно бути і в Європі, і в Євразії. Щоб досягнути цієї мети, варто навчитися думати.

Висновки. В історії людства не було й не буде цілковито справедливої держави, завжди є спокуса запозичити чужу соціально-економічну модель. І, опинившись в іншому соціокультурному просторі, вона розпочинає руйнівний наступ. У сучасному світі успіх супроводить того, хто досягає цивілізованої форми суспільно-економічних відносин, коли безліч співвіднесених чинників створюють творчу енергетику комунікаційного простору у визначених місці й соціальному часі.

Тільки політична культура в поєднанні з Інтелектом здатна здолати міфологічний хаос в суспільстві та виявити стратегічний ресурс розвитку. Східна Європа, поза сумнівом, має високий потенціал творчої енергії народу, а мистецтво політиків полягає в тому, щоб від самозамилування перейти до створення цивілізованої форми громадянського суспільства — і народ відгукнеться досягненнями в усіх сферах діяльності.

Як легко дійти до самовдоволення через пустопорожню балаканину про відродження великої держави й інноваційний шлях розвитку! Це лише безмістове базікання, якщо воно не співвідноситься з європейськими цінностями й поняттям цивілізованої форми. Один із "батьків" відкритого західного су-

спільства зауважив: "Майбутнє ще не існує, і саме ця обставина накладає на нас величезну відповідальність, оскільки ми здатні впливати на майбутнє, можемо докласти сил, аби зробити його ліпшим. Для цього маємо використовувати все, чого навчилися в минулому. А один із найважливіших уроків минулого полягає в тому, що нам слід бути скромними".

Що повинен робити громадянин країни, яка зазнала гіркоти падіння чи невдалого відродження? Найпростіше — продовжувати звинувачувати у всіх гріхах владу, найважче — бути вимогливим до себе. Яких би вершин не досягала людина, її головні комунікації проходять через внутрішній світ. Не можна змінити навколишній світ, не змінивши себе.

Список використаної літератури

1. Дєргачєв В. Взлет и падение советской сверхдержавы : научно-публицистическое издание / В. А. Дєргачєв // Геополитика. Геофилософия. Геоэкономика. Избранные труды в двадцати семи томах. Том 19. — Электронное издание на CD. — Издательский проект профессора Дєргачєва, 2009.
2. Дєргачєв В. Цивілізаційна геополітика (Геофілософія) / В. Дєргачєв. — Київ : ВИРА-Р, 2004. — 672 с.
3. Данилевський Н. Я. Россия и Европа / Н. Я. Данилевский. — Москва : Книга, 1991. — 574 с.
4. Бжезинський З. Велика шахматна дошка. Господство Америки і його геостратегічні імперативи / Збігнєв Бжезинський. — Москва : Міжнародні відносини, 1999. — 256 с.

Mykola Senchenko

To get out of the chaos, the country needs to call on the Intelligence Service

History consists of a series of victories and defeats with ambiguous results. Sometimes a defeated country is reborn with dignity in another geopolitical space, and the winner is gradually plunged into the abyss of chaos. The greatness of the state and the maturity of the people are manifested in the attitude to the history of the Fatherland, which requires no less courage than on the battlefield. One cannot abandon the past, whatever it may be, and praise the future that has not come.

References

1. Dergachev V. (2009). Vzlet i padenie sovetskoj sverhderzhavy : nauchno-publicisticheskoe izdanie. *Geopolitika. geofilosofiya. geoekonomika. Izbrannye trudy v dvadcati semi tomah. Tom 19.* Elektronnoe izdanie na CD. Izdatelskij proekt professora Dergacheva.
2. Dergachev V. (2004). *Civilizacionnaya geopolitika (Geofilosofiya)*. Kiev: VIRA-R.
3. Danilevskij N. Ya. (1991). *Rossiya i Evropa*. Moskva: Kniga.
4. Bzhezinskij Z. (1999). *Velikaya shahmatnaya doska. Gospodstvo Ameriki i ego geostrategicheskie imperativy*. Moskva: Mezhdunarodnye otnosheniya.

Надійшла до редакції 3 грудня 2021 року

КНИГОЗНАВСТВО. ВИДАВНИЧА СПРАВА

УДК 014.3:025.45.05УДК(477)"2020":[311:519.23](045)
DOI: 10.36273/2076-9555.2021.12(305).6-12

Анна Дворник,
науковий співробітник відділу наукової підготовки
державних бібліографічних покажчиків Книжкової палати України,
e-mail: litopys@ukrbook.net

Дослідження тематичної спрямованості публікацій у науковій періодиці України 2020 року за розділами УДК: аналітичний огляд (за матеріалами бази даних державної бібліографії "Літопис журнальних статей")

У статті виконано порівняльний аналіз пріоритетних напрямів наукових досліджень в Україні за всіма розділами УДК за 2019 та 2020 рр. на основі бази даних "Літопис журнальних статей".

Ключові слова: база даних; бібліографічна інформація; бібліометричний аналіз; періодичні видання; вітчизняна наука

Мета дослідження: виявлення й узагальнення тенденцій розвитку вітчизняної науки на основі аналізу публікацій у наукових періодичних (крім газет) і продовжуваних виданнях 2020 р. за розділами Універсальної десятикової класифікації (УДК).

Метод дослідження: бібліометричний аналіз.
Об'єкт дослідження: база даних (БД) "Літопис журнальних статей" за 2020 р.

Виклад основного матеріалу дослідження. До бази даних "Літопис журнальних статей" увійшли пе-